

A magyar

“Gaudeamus...”

Irta: VASVÁRY ÖDÖN

S Z A B A D S Á G

Péntek, 1974 augusztus 9

Hol van az az öreg volt gimnazista diák, akinek fülében még ma is ne visszhangoznék az ősrégi latin diáknóta első versszaka, amely ezekkel a felejthetetlen, ma már szokatlanul hangzó szavakkal kezdődik: „Gaudeamus igitur, juvenes dum sumus?” „Tehát örüljünk, addig, amíg fiatalok vagyunk!” A többi versszak régen feledésbe merült, de az elsőt minden diák mulatáson lelkesen fújták számtalan nemzedék diákjai és valószínű, hogy fujják ma is, több mint egy világrészben.

Vasváry Ödön

Miért jut nekem eszembe ez az ősi nóta, amit én is fujtam valamikor a Tisza mellett?

Pár héttel ezelőtt a New York Times egyik számában véletlenül egy halálhírré esett a szemem. Bostonban halt meg akkor egy kiváló helybeli ujságíró, bizonyos George Frazier, mindössze 63 éves korában, akinek azonban messze tuhnőtt városa határain, jeles írásai révén. Én magam sose hallottam róla. A halálhír felsorolva az elhunyt kiválóságait, megemlíti, mint kuriózumot azt is, hogy Frazier halála előtt egy évvel egy amerikai baseball játék lefolyását latinul írta meg. A latin nyelv történetében ilyen teljesítmény aligha volt még egy. Igaz, hogy a latin nyelv használatát erősen próbálják alkalmazni a modern élethez is. A washingtoni Georgetown egyetemnek van egy tudós

jezsuitája, aki azzal foglalkozik, hogy a modern, régebben ismeretlen szavakat és fogalmakat latinul próbálja kifejezni, nem is sikertelenül, — de hogy valaki ma latinul referáljon egy baseball játék lefolyásáról, az valóban olyan információ volt számomra, hogy meg kellett állnom mellette. A halálhírből megtudtam azt is, hogy Frazier a híres Boston Latin School diákja volt és nem mindennapi latin tudását ott szerezte.

Eszembe jutottak a magam hosszú esztendei, amiket a régies latin szellem utolsó korszakában átéltem és azok a századok, amikor a latin nyelv a magyar értelmiség körében a magyarnál is fontosabb volt. Amikor az ország urai az országgyűléseken latinul dikcióztak, mert a magyar nyelv még nem felelt odáig, hogy még az akkori idők új fejleményeihez is magyarul szólhassanak. Eszembe jutottak a régi századok magyarjai, akik latin költeményeket irtak, Budai Parmenius István, Adámi János meg a többiek, főleg egészen Csokonai Vitéz Mihályig, akiről nagyon kevesen tudják, hogy egy csomó latin verset is irt. Eszembe jutottak a pár gimnáziumi osztályt végzett Petőfinek itt-ott alkalmazott rövid latin betoldásai („Meghalt feleségem, Satis tarde quidem, Oda reménységem, Debuiisset pridem...”), sőt még az is, hogy a modern Babits Mihály volt talán az utolsó a magyar irodalomban, aki latin, sőt görög verseléssel is megpróbálkozott, inkább csak úgy játékból, a maga szórakoztatására, mint az öreg cigány, aki legszivebben csak magának cimbalmozik. Babits ilyen játékos kedvében fordította latinra Vörösmarty „Haldokló leány” című versét, („Puella Moriens”) és görögre Arany János „Keveházának” egy pár részletét.

az utolsó

Száz egynéhány esztendőben a latinos műveltség még erősen tartotta magát Magyarországon, alig volt tanult ember, aki a latinban el ne tudott volna igazodni. Kossuth Lajos is ezek közé tartozott. Hogy jól tudott latinul, bizonyítja például az a kettős sirkő felirat is, amelyet a Londonban elhalt két lengyel száműzött közös sírkövére számítottak rávésni. Hogy elkészült-e a sirkő, nem tudom, de W.J. Linton angol műtörténész írja emlékirataiban, hogy a latin felirat, ami nyomtatásban egy egész oldalt tesz ki, Kossuth kézírásában ott van előtte az asztalon. A két lengyel Albert Darasz és Stanislas Worcell volt. Kossuthot egyszer, Amerikában, nagy meglepetésére, egy diák latin nyelvű beszéddel üdvözölte. Kossuth, aki jó latinista volt, bizonyára szerette volna latinul megadni a választ (nagyon kedvére volt, amikor így brillirozhatott), de latinul rögtönözni mégsem tudott és angolul válaszolt az üdvözlésre.

De térjünk rá a címben emlegetett „Gaudeamus” nótára.

Vajjon van-e valaki Magyarországon, vagy bárhol, aki tudná, hogy ennek a híres latin diáknótának van egy magyar vonatkozású változata is? Én sem tudtam, egész mostanáig. Tudományom ilyen módon gazdagodott:

Egy Michael Quin nevű angol utazó 1835-ben Magyarországon járt, ahol felkereste az akkor már nagy hírű gróf Széchenyi Istvánt is. Az angol az egyik akkori pesti ujságban, nagy csodálkozására, egy latin verset talált, amely a „Gaudeamus” magyaros változata volt. A dolgot megemlítette Széchenyinek, akinek számára le is másolta a négy szakaszból álló verset. A dolgot aztán megírta 1836-ban megjelent könyvében, melynek címe: „Steam Voyage down the Danube”.

A vers címe: „Dithyrampus in Vindemia horna”, vagyis az idei szüretre irt vers. Szerzője a vers végén így van megjelölve: Fr.Hanak.Dr.

Ide írom az első és utolsó szakaszát, a gépszédő
urak szives bocsánatát kérve:

Gaudeamus igitur,
Hungari dum sumus!
Nam dant vinum copiosum
Jam in uvis gloriosum
Almus sol et humus.

Gaudeamus igitur,
Hungari dum sumus,
Vino patrio et more
Jubilantes uno ore
Caetera sunt fumus.

A változat szerint addig örülünk, amíg magyarok vagyunk, a többi füst és pára. Másszóval: az öröm oka nem az, hogy a nótázó fiatal, hanem az, hogy magyar. Vagyis: az örömhöz az öreg magyaroknak is joga van.

A híres bostoni latin iskola tudomásom szerint ma is fennáll. Tudomásom szerint magyar diákjai is voltak valamikor, például Pekár Gyula, a magyar író és az apja, Pekár Károly, talán mások is. A latin nyelv ápolásának terén egy régi amerikai magyarnak is nagy érdemei voltak. Mogyoróssy Árkád volt ez latin tudós, aki rendszeren a meglatinosított neve alatt írt: Arctadius Avellanus (Avella: mogyoró.) Több latinnyelvű könyvet írt, többek között a Robinsón

Crusoe-t is lefordította latinra. Abban pedig egyedülálló volt az egész világon, hogy ő írta és adta ki az egész világ egyetlen latin nyelvű lapját „Praeco Latinus” címmel, Philadelphiában. Agglegény volt, élete utolsó éveiben a brooklyni St. John's College-ben tanított. „Önállás” és „Józan Ész” címen magyar lapot is szerkesztett, 1878-ban jött Amerikába és 1935-ben halt meg, 84 éves korában. Több nagyon érdekes, hosszú levele birtokomban van.

Ha valamikor megint hallani fogom a rádión Brahmsnak a lipcsei egyetem 400 esztendő évfordulójára írt szimfóniáját, amelynek vége a „Gaudeamus” dallam parafrázisa, bizonyosan eszembe jut a magyar vonatkozása „Gaudeamus” is, azzal a rég eltűnt világgal együtt, amelyben mint szegény diákgyerek, én is éltem.

